

طرحواره و گستره آن در طراحی معماری

ریحانه شهابی

دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه فردوسی مشهد
(r.shahabi.arc@gmail.com)

آنچه یک معمار انجام می‌دهد، پیش از آن که تبدیل به یک بنا شود، باید پاسخی باشد به نهاد انسان.
"لویی کان"

چکیده

همانند سایر هنرها، فنون و تولیدات بشری، معماری نیز علاوه بر کالبد ظاهری خویش واجد جنبه‌ای اصیل و معنوی نیز هست که در پاسخ به نیازها و انتظارات ذهنی انسان شکل می‌گیرد. انسان‌ها در طول زندگی، به برداشت‌ها، حکم‌ها و قالب‌هایی ذهنی دست می‌یابند و دنیا را در این قالب‌ها جای می‌دهند تا معنا پیدا کند. این قالب‌های ذهنی، که در این جا از آن با عنوان "طرحواره" یاد می‌شود، مخزنی از احساسات، شناخت و گزینه‌های رفتاری برای درک محیط و عکس‌العمل نسبت به آن می‌باشند. طراحان نیز در فرآیند طراحی با تأثیر پذیری از طرحواره‌های ذهنی خود می‌اندیشند. آن‌ها می‌کوشند در طراحی به گونه‌ای عمل کنند که هم به انگاره‌های شخصی خود دست یابند و هم این‌که به انتظارات گوناگون مخاطبان از محیط ساخته شده پاسخ دهند. پژوهش حاضر، ضمن معرفی چپستی طرحواره‌ها و روند شکل‌گیری آن، به بررسی نقش طرحواره‌های ذهنی طراح و کاربر، در ساز و کار فکری طراح و موضع‌گیری هنجاری او در طراحی پرداخته است و هدف آن تحلیل تأثیرات متقابل طرحواره‌ها در روند طراحی و پس از آن می‌باشد. فهم و ادراک مخاطبان از فضای حادث شده، عامل تعیین‌کننده‌ای است که می‌بایست در روند طراحی در نظر گرفته شود و در نهایت تصویری ذهنی همسو با طرحواره‌های آن‌ها خلق کند. اگر بین طرحواره‌ها و فضای ساخته شده، هماهنگی و ارتباط مستقیم وجود داشته باشد، فضای ایجاد شده، آرامش و امنیت فضایی را برای ساکنین خود به همراه می‌آورد. بدین صورت است که اکثر مردم به محیطی برآمده از علایق، ارزش‌ها و نشانه‌های شخصی خویش دست پیدا کرده و به آن رنگ تعلق می‌بخشند.

واژه‌های کلیدی: "طراحی معماری"، "طرحواره‌های ذهنی طراح و کاربر"، "موضع‌گیری طراحان"، "ادراک محیط"

۱- مقدمه

هر عمل طراحی، بیانگر تصمیم‌گیری راجع به یک مشکل و تلاش برای حل آن است. [1:251] در معماری، ما با مسائل متعددی مواجه هستیم که این مستلزم داوری‌های ارزشی میان گزینه‌هایی است که هر کدام مزایا و معایب خود را دارند. رسالت معمار، شناخت درست این مسائل، اولویت‌بندی نیازها و معیارها و اتخاذ رویکردی مناسب در جهت حل آن‌ها می‌باشد. [2]

طراحی خودآگاه محیط ساخته شده به عوامل متعددی وابسته است. نیاز طراحان حرفه‌ای به شکل دادن ارزش‌ها به‌منظور دست یافتن به انگاره‌های شخصی از جمله این عوامل می‌باشد. [1:247] هر طراحی، به مجموعه‌ای از ارزش‌ها معتقد است و ارزش‌های مورد قبول معماران تحت تأثیر عوامل زیادی شکل می‌گیرد. در حالی که بیشتر بناها نشانه‌هایی از دیدگاه‌های طراحان را در خود دارند، مطالعه تاریخ معماری نشان می‌دهد که حاصل کار طراحان به میزان زیادی تحت تأثیر ویژگی‌های جامعه آن‌ها نیز هست. [1:248-251]